

Juryrapport W.A. van Es-prijs 2022

De W.A. van Es-prijs is een stimuleringsprijs voor jong onderzoekstalent op het gebied van de Nederlandse archeologie. Aan de prijs, die jaarlijks tijdens de Reuwendagen wordt uitgereikt, is een oorkonde verbonden en een geldbedrag van €2000 beschikbaar gesteld door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. De W.A. van Es-prijs wordt alternerend uitgereikt voor een proefschrift en een masterscriptie. Dit jaar gaat de prijs naar het beste proefschrift van de afgelopen twee jaar.

Proefschriften konden worden voorgedragen door de promotor of een andere direct bij de totstandkoming van de dissertatie betrokken begeleider. Dat werd gedaan vanuit de Universiteit Leiden, de Vrije Universiteit Amsterdam en de Rijksuniversiteit Groningen. In totaal ontving de jury, bestaande uit Wim van Es, Jos Bazelmans, Lisette Kootker (voorzitter), Nathalie Brusgaard, Menno Dijkstra, Roos van Oosten en Wouter Vos, maar liefst negen voordrachten.

De jury kreeg in 2022 een bijzonder gevarieerd aanbod van onderwerpen te beoordelen, waarbij alle proefschriften zich kenmerkten door het sterke empirische gebruik van zowel nieuwe technieken als meer traditionele onderzoeksmethoden om de onderzoeksvragen te beantwoorden. Enkele studies richtten zich specifiek op big data en digitale technologie (**dr. Brandsen** en **dr. Verschoof-Van der Vaart**). Het onderzoek van **Dr. Groenendijk** viel op doordat het zich richtte op de archeologische monumentenzorg. Voorts passeerden bijna alle perioden uit de Nederlandse geschiedenis de revue, van het mesolithicum tot en met de Vroege Middeleeuwen. **Dr. Demirci** schreef een proefschrift over chemische residu analyse van laat-mesolithisch en neolithisch aardewerk en richtte **Dr. Louwen** zich op de ogenschijnlijk eenvoudige urnenveldengraven in de Nederlandse Brons- en IJzertijd. Daarentegen deed **Dr. de Vries** onderzoek naar IJzertijd huishoudens op het Drents-Fries plateau. **Dr. Wijnhoven** verrichtte systematisch en multi-dimensionaal onderzoek naar de vervaardiging en gebruik van maliënkolders vanaf de late IJzertijd. Het onderzoek van **Dr. Dodd** richtte op de problematiek van Laat-Romeinse villatransformatie van de 3^e tot de 6^e eeuw AD en tot slot presenteert **Dr. Kemme** in zijn proefschrift een gedetailleerd beeld van uitwisseling in de Karolingische tijd waar zowel elite als non-elite groepen invloed op hadden. De complete lijst met voordrachten is als bijlage aan het juryrapport toegevoegd.

Met veel plezier en enthousiasme heeft de jury zich ook dit jaar weer op deze stapel proefschriften gestort. Na gezamenlijk beraad waarbij alle proefschriften in detail beoordeeld zijn, bleken er twee proefschriften een voorhoede te vormen. Voordat ik namens de jury de winnaar van de W.A. van Es-prijs 2022 bekend maak, geef ik een korte schets van deze twee voorgedragen studies.

Karen de Vries (Rijksuniversiteit Groningen) schreef het methodisch sterke en goed geschreven proefschrift 'Settling with the Norm? Norm and variation in social groups and their material manifestations in (Roman) Iron Age (800 BC–AD 300) settlement sites of the northern Netherlands'. In dit zeer fraai geïllustreerde en relevant proefschrift worden nederzettingsgegevens van het Fries-Drents plateau op uitvoerige, vernieuwende en gedetailleerde wijze geanalyseerd om inzicht te krijgen in de wijze waarop, op verschillende sociale en ruimtelijke schalen, mensen zich in de bouw van huizen, de depositie van afval en ritueel gedrag wel of niet schikken naar wat voor de archeoloog de norm lijkt te zijn.

Arjen Louwen (Universiteit Leiden), schreef een omvangrijk proefschrift 'Breaking and Making the Ancestors' waarin hij zich bezighoudt met de betekenis van het urnenvelden-grafritueel uit de late Bronstijd en vroege IJzertijd in Nederland. Via een nauwgezette, innovatieve en empirisch sterk onderbouwde analyse laat hij zien dat achter een ogenschijnlijk 'eenvoudig' crematiegraf een zeer complexe set van handelingen schuilgaat. Daarbij geeft hij overtuigend bewijs dat een zorgvuldige analyse van ogenschijnlijk zeer eenvoudige graven heel veel nieuwe kennis oplevert over de belevingswereld van prehistorische gemeenschappen.

De kwaliteit van de onderzoeken liggen zeer dicht bij elkaar en ook de (inter)nationale impact van de resultaten wordt bij beide studies zeer hoog geacht. Desalniettemin heeft de jury na breedvoerige discussie één winnaar gekozen. De winnaar van de W.A. van Es-prijs 2022 in de categorie beste archeologische proefschrift van de afgelopen twee jaar is.... **Karen de Vries!**

Het praktische én vernieuwende onderzoek van Karen de Vries laat zien dat huishoudens in de Nederlandse IJzertijd en Romeinse periode bewust specifieke supraregionale normen volgen, zonder hierbij afstand te doen van mogelijkheden tot expressie van meer lokale identiteiten. De wijze waarop zij de verschillende onderdelen van de huishoudtraditie uit elkaar weet te trekken om nieuwe inzichten te krijgen is volgens de jury indrukwekkend te noemen. De zeer inzichtelijke schema's die daaruit volgen zullen de komende jaren veelvuldig gebruikt gaan worden. Door deze methodiek en insteek komt zij tot resultaten en inzichten die relevant zijn voor de nederzettingsarcheologie in bredere zin en biedt zij een relevantie die de schaal van haar Nederlandse brondata overstijgt. De jury ziet in haar proefschrift dan ook inspiratie voor andere perioden en regio's.

Heiloo/Amsterdam 13 november 2022

Bijlage: Voorgedragen kandidaten W.A. van Es-prijs 2022

Alex Brandsen – Universiteit Leiden – Digging in Documents - Using Text Mining to Access the Hidden Knowledge in Dutch Archaeological Excavation Reports

Arjan Louwen – Universiteit Leiden – Breaking and Making the Ancestors

James Dodd – Vrije Universiteit Amsterdam – Villa Landscapes in the Late Antique West: Case studies of Transformation, Migration and Regionalisation 250-650 AD

Karen de Vries – Rijksuniversiteit Groningen – Settling with the Norm? Norm and variation in social groups and their material manifestations in (Roman) Iron Age (800 BC–AD 300) settlement sites of the northern Netherlands

Maarten Groenendijk – Vrije Universiteit Amsterdam – Piles in the picture - A study of the physical disturbance and archaeological information loss caused by piling through archaeological sites and features, based on photographs

Martijn Wijnhoven – Vrije Universiteit Amsterdam – A multi-dimensional approach to European mail armour. Ringed battle shirts from 300 BC to AD 500/1000

Özge Demirci – Rijksuniversiteit Groningen – Regional variation in the use of the earliest pottery in North-western Europe: Organic residue analysis of Swifterbant pottery (5000 - 4000 cal. BC)

Wim Kemme – Universiteit Leiden – A different perspective on the Carolingian Economy. Material culture and the Role of Rural Communities in exchange systems of the eighth and ninth centuries

Wouter Verschoof - van der Vaart – Universiteit Leiden – Learning to Look at LiDAR: Combining CNN-based object detection and GIS for archaeological prospection in remotely-sensed data